

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomatató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Imádság.

Irta s az okt. 31-iki reformációi emlékűnnep alkalmával a debreceni nagytemplomban elmondotta Csiky Lajos theol. akad. dékán

Ez a nap Uram a Te napod, melyet azért adtál minékünk, hogy örvendezzünk és vigadjunk ezen. Füstölögjenek, Uram, a hegyek a Te dicsőséged magasztalására, s tapsoljanak a fák levelei Szentségednek örvendező dicséretében. Nyisd mi Atyánk, zengő énekszóra a mi ajkainkat s hálaadó imádságunk áldozata, mint illatozó füst szálljon innen a földről egeidnek egei felé. Nagy az Ur, ki fényes házat fönn a magasban rakta meg, s jó az Ur, hogy Szent Fia egyházát építeni elhívta a föld gyarló gyermekeit is. Szent, szent, szent a seregek Királya, ki elhívott minket Fia által az örök idvességre, s embereknek bölcsességében vezérlő tűz-fáklyát gyújtott meg amaz idvesség utainak keresésére.

Áldjuk e napon nevedet, jó Atyánk, hogy ha végéremehetetlen bölcseséged szerint elaludni engedéd egyházadban az evangéliom fénylő erejét, egy ily napon, sok-sok évvel ezelőtt-fölemelted egy férfiúnak riadó hangját s lánggra gyujtván szívét, szembe állítád őt a sötétség hat talmaival, s visszaadád általa az emberiségnek amaz örökre maradandó értékű kincset, melyet ha drágává tettél a századoknak viharáiban, ma is lelki kincse az a Te hű anyaszentegyházad gyermekeinek.

Sötétségnek házává engedéd lenni, nagy Isten, a te templomod, s imé, egy ily napon világosságot árasztál el annak boltozatai között. Engedéd megköttöztetni a lelkeket, s imé egy ily napon szétszakítád Lelked erejével a rabbilincseket, s a tétovázó lélek gondolatait megnemesítvén, homályból napfényre, a porból az égre emeléd tekintetünket.

Te vagy az, Istenünk, ki megváltád a te népedet a szolgaságból; Te vagy az, ki gazdaggá tevéd a Te gyermekeidet az örökélet igaz adományának ismeretében, Te vagy az, ki a reformáció igazainak forrásait megnyitottad nekünk, s böven csörgedezteted azok édes vizét e széles föld határain ma is mindenfelé.

Tartsd meg kérünk jóvoltodat ma is mi hozzánk, s prédikáltasd nekünk a tiszta, a hamisítatlan evangéliomot.

Örvendezik a mi szívünk a Te szabadításodban. Énekelünk az Urnak, mert jót tett mi velünk, jót tett a mi atyáinkkal és a mi maradékainkkal jó szívének örökkévaló kegyelméből. Ámen.

Az egyház hivatása.

Egyházi beszéd.

Irta és az okt. 31-diki emlékűnnep alkalmával a debreceni Nagy templomban elmondta dr. Ferenczy Gyula akad. igazgató.

Máté XI. r. 2—5.

Evangéliom szerint reformált egyházunk hivei, keresztyének, polgárok, emberek egy ugyanazon haza és sors osztályosai, legyetek üdvözölve e napon, melyen szent vallásunk születésének emlék-űnnepét ünnepeljük, de a mely nap az egész emberiségnek s az életnek ünnepe.

S tudjátok hogy mi az élet? Fény, mely ott a templom ablakain besüt s kint sugaraival behinti a hervadó természetet. Melegség, mely után vágyakozunk s mely a szunyadó csírákat a földből kihozza. Mozgás, haladás, növekedés, melynek erejét tagjainkban, lelkünkben érezzük s mely odakint is alkot és teremt.

A teremtésnek hajnalát juttatja eszünkbe ez a nap, a melyen a szózat: „Légyen világosság!” elhangzott. És ama első Pünkösztöt, melyen Péter apostol lángszavára a keresztyén egyház megalakult. És a szenvedéseket, a köny és vérözönt, a máglyák lángjait, az üldözéseket, a melyek, az első keresztyénség s az evangéliomi hit vallóit, prófétáit és vértanúit az emberiség hőseivé avatták s most emlékünke idézik. A wittenbergi barátot, Zwinglit és Kálvint és azokat, kik utánok az evangéliomi hit s a megtisztított vallás terjesztőivé lettek.

Az emlékezet fénye az én szívemet is be-
ragyogja, az evangéliom hirdetőinek sorsát és
érdemét az én keblem is hálásan érezi.

Ne ítéljete el mégis, ha nem magasan
szárnyaló örömeiket veszek ajkaimra, ha alap-
igémet nem az első Pünköszt csodás jelenetéből
választom.

Az evangéliomi egyház és a keresztyénség
jelen nehéz nyomasztó helyzetét látom egyedül.

Azt, hogy az emberiség fejlődésének útjai mind-
inkább eltávolodnak a templomok küszöbétől. Ti
eljöttetek ide e szent falak közé ünnepelni a világ
megváltás nagy eszményeit. De odakint egy
más világ zsi-bong. Ad, vesz, polgári dolgai és
elfoglaltatásai után jár. Közönyös rá nézve az a
világtörténeti esemény, melynek ünneplése ben-
nünket összegyűjtött. Közönyös az egész ke-
resztyén vallás s az idvesség útja, melyet annyi
tévedés, nélkülözés, úttalan útra való bolyon-
gás után ismét feltalált az emberiség. Tudomány,
társadalom, állam mind szembe fordult a val-
lással s még a legkomolyabb elmék, a legértéke-
sebb lelkek is azt kérdezik az egyháztól, a
mit Keresztelő János a Megváltótól: „Te vagy-e
az eljövendő vagy mást várjunk?”

Tudom, hogy más fundamentumot a Meg-
váltón kívül, melyen megépülhetnénk senki nem
vetett.

Az Ő szavaival válaszolok azért a felvetett
kérdésre és Keresztelő János kételkedését hár-
mas alapon a tudomány, a társadalom és az

TÁRCA.

A reformáció emlékének háromszázados ünnepe a tiszántuli egyházkerületben.

A magyar református egyházat senki sem vá-
dolhatja azzal, hogy különféle címen ünnepélyeket
szeret rendezni. Különösen így volt ez a multban.
Egészen a XIX. század közepéig nagy idegenkedés
mutatkozott minden rendkívüli templomi ünnepély
iránt. Ez nem azt jelentette, hogy rendkívüli orszá-
gos események, vagy a magyar protestáns egyház
szorongatott helyzetének hatása alatt gyűlési hatá-
rozatok alapján ne rendeltek volna el külön alkalmi
isteniszteleteket, de éppen a napoleoni hadjáratok
alatt felsőbb parancsból nyakra-főre elrendelt isteni-
szteletek, melyeket a háboru sikeres befejezéséért
kellott tartani, a magyar reformátusok közt határo-
zott idegenkedést idéztek elő, mindenféle alkalmi is-
tenisztelet iránt. A mi pedig a református egyház
szorongatott viszonyai alkalmával elrendelt istenisz-
teleteket illeti, mint erre II. József alatt sok példa
van, az ilyen isteniszteletek végzése a közhatalom
szemében a dacolás színében tűnven fel, az egyház-

kerületi határozatok dacára sem tartattak meg min-
denütt, s ha megtartattak is, nagyon színtelenek vol-
tak. A XVIII. század második felében, sőt a XIX.
század első felében is az volt a szokás, hogy a rend-
kívüli esetekből elrendelt isteniszteletek alkalmából
mondandó imákat, s néha a predikációkat is az egy-
házkerületi gyűlés készítette, és hagyta helyben.
Ezen imák és predikációk be vannak írva a jegyző-
könyvekbe is. Ha ezeket most olvassuk és tekintetbe
vesszük, hogy azon imákért és predikációkért egye-
sek, sőt néha maga az egyházkerület is sok kelle-
metlenségnek voltak kitéve a hatalom részéről, nem
azon csodálkozunk, hogy a hatalommal szembe mer-
tek szállani, hanem azon, hogy az ilyen imák és
predikációknak nagy általánosságban mozgó, s még
az akkori viszonyokra is félve célzó kifejezései miatt
hogyan lehetett egyeseket és testületeket felelősségre
vonni.

A debreceni kollégiumi vallásos nevelés sem
tudott a formasággá vált egyhangu mederből kikök-
kenni. Századokon át egyformán volt elrendezve az
isteniszteletek látogatása. A több csoportra osztott
ifjuságból minden nap egy-egy csoport ment hétköz-
nap i isteniszteletre, úgy hogy hetenként egyszer
mindenki volt hétköznap reggeli isteniszteleten. A
kik templomba nem mentek valamelyik reggel, azok
a reggeli imát magok végezték, az esteli istenisz-

állami élet mezején tárgyalom. Legyetek figyelmes hallgatóim.

I.

Keresztelő János, egy prótéta iskola feje, a kinek tanítványai még a keresztyénség későbbi fejlődésében is jelentkeznek, elküldte Jézushoz kettőt az ő tanítványai közül. Ma már nem küldenek s nem is keresnek semmit a tudósok az egyháznál. Van pedig tudomány magánál az öregebb testvérnél a kath. egyháznál is. Igaz, hogy azt, csak a beavatottak számára tartja s attól a tömeget eltiltja. Nagyra neveli, foglalkozik vele, de ezt titokként kezeli, mely csak a beavatottak számára való. S ha a tudomány kedvezőtlen és köreit zavarja, tiltó szavát emeli ellene. Galileit arra kényszeríti, hogy tételeit megtagadja s tudósainak ma is vissza kell esküdniök mindazt, a mi a megállapított hitelvekkel ellenkezik.

De sokkal fájdalmasabb az, hogy az evangéliomi egyháznak is védekezni kell a fejlődő tudomány ellen s ma-holnap tudósainkat csak arra neveljük, hogy megvédélmezzenek a világi tudomány túlkapásai ellen.

Kétségbeejtő helyzet, ha valóban így áll a dolog s ha a tudósok kételkedése ellen mi sem tudunk mással csak tiltással és átokkal védekezni.

Keresztelő János tanítványainak azt felelte az Ur: „A vakok szemök világát vészik s az evangéliom prédikáltatik.“ A mi feleletünk is ez

a tudósok támadásaira. A vakok szemök világát vészik. Az evangéliom prédikáltatik. S tudjátok mi az evangéliom? A tökéletes tudás, a tiszta látás.

Bátorodjatok azért. kik az egyház hivei, gyermekei és növeltjei vagytok.

Az igazi tudás és tudomány soha se lehet ellensége egyházunknak.

Mit tanít az egyház? Hogy Isten tökéletes fény és világosság. A Megváltó nap, fényes hajnalesillag és a sötétben bújdosók vezetője. S mit mutat a reformáció története? Hogy a vallás hősei egyszersmind a tudomány és haladás bajnokai valának. Ők vetették el a hagyományos tévelyeket, ők vetették vissza az első eredetre az ismereteket, ők azok a kik a vizsgálódás és gondolat szabadságát érvényesítették.

A könyvtárak homálvaiból napfényre hozták az evangéliomot, a bibliát. S tudjátok mit tartalmaznak e könyvek? A tudást, melyre az emberiség az ismeretlen fejlődés hosszas évezredei alatt összegyűjtött.

S hogy ennek kincseihez hozzáférközhessenek, a régi pogány világ nyelveit, mivelődését kellett feltárniok.

Ez volt munkájok. Iskoláinkban ma is ez ismerethől élösködünk. De többet tettek. Magát az evangéliomot hozták hozzánk közel s az Igét tették élővé, mely ma is élet és lélek. Mindaz, mit fáradságos kutatással keresnek, igazolnak a tudomány férfiai, benne foglaltatnak e könyvben,

teletre az auditoriumban kellett mindenkinek összegyűlni, a ki meg nem jelent, valamely büntetést kapott. Vasárnap délelőtt és délután mindenki tartozott templomba menni. Arra is kiterjedt a figyelem sőt törvény is rendelte, hogy a templomba mindenki zsoltárral menjen.

Külön ifjusági istenitisztelet tartását csak 1826-ban kezdték el, amikor már az oratorium használható állapotban volt.¹ Ekkor állapítottak meg külön templomi rendet, mely a régi avult formák közt tartott istenitisztelet rendjét egészen átalakította. A régi preces (esteli ima) is elavult szokásnak tünt fel már 1835-ben, amikor az egyházkerületi gyűlésen arról beszéltek, hogy el kellene hagyni. A kollégium azon évi rektora ezen beszélgetés alapján elhagyta önkényüleg a precest, mi ellen a professorok tiltakoztak; de az egyházkerületi gyűlés nem tartotta sérelmesnek, elhagyásába bele nyugodott. Az új szellem hatása alatt történt ez, mely az istenitiszteletek célszerű elrendezését éppen a vallásos nevelés szempontjából más elvek alapján akarta rendezni. Nehány odavetett megjegyzésből megtudjuk, hogy a preces ellen is az volt a kifogás, hogy a napról napra kötelezőszerűleg végzett ima és ének lassanként lélek nélkülivé, sőt unalmassá válik, s az iskola nyugétól

megszabadult ifjut az istenitisztelet elhanyagolására indítja. A mindennapi egyformaság tényleg kiölte az istenitiszteletekből a lényegét. Hogy csak egyet említsék annak a bizonyítására, hogy a kollégiumi rendtartás a formáság nyögébe szoritotta a szellemet, felémletem, hogy még akkor nem tartották természetesen, hogy az iskolai évet évnnyitó istenitisztelettel kezdjék, s az évzáró istenitisztelettel végezzék. Mint különös ujitással 1844-ben találkoznak először az évnnyitó és évzáró istenitiszteletekkel, melyeket az egyházkerületi gyűlés akkor rendelt el.¹

Tudjuk, hogy a reformáció emlékének megünneplése is újabb keletű. Nálunk magyar reformátusoknál először akkor vettek róla tudomást, amikor a reformáció három százados évfordulója alkalmával külföldön már nagy mérvet öltöttek az ünnep előkészületei. Tudjuk, hogy a reformáció háromszázados évfordulója olyan viszonyok közt következett el, a melyek nem voltak alkalmasak arra, hogy az emlék-ünnep minden politikai vonástól menten, egészen vallásos emlék-ünnep legyen. A Metternich által inaugurált rendszer ellen való tiltakozás is kifejezést nyert benne. Eppen ennek a bizonyítására sokat mond az egyházkerületi jegyzőkönyv: „A reformáció emlékezetére nemcsak külföldön, hanem a császári-királyi

¹ Debr. koll. tanárkari j. 1826 jan. 28.

¹ U. o. Egyh. k. jk. 1844. évi 318. p.

melynek megértéséhez, magyarázásához a tudomány kezdetei fűződnek.

Mit vársz a tudománytól? Hogy saját magadra, a világra, az emberekre nézve felvilágosítson?

Hát volt-e valaha tudós, ki a természet, a létel, az emberi szív titkait teljesebben magyarázta volna mint a Megváltó, a ki a Keresztelő János kérdésére azt válaszolta: „A vakok szemök világát vészik, az evangélium prédikáltatik.”

Ezt az evangéliumot prédikálják a mi egyházainkban is.

Hívó lelkek megbátorodjatok. Tudós férfiak megértsetek, hogy a mit ti kerestek, a mit ti kutattok, az a mi egyházunkban meg vagyon és ma is nagyra becsültetik.

Ha ti a sötétben is fényt kerestek, ha a vakokat megvilágosítani törekedtek, lássátok meg, hogy a mi oltárainkon is e fény ég s a mi templomainkban e szózat hallatik: „Elmenvén tanítsatok.” „Legyetek tökéletesek, mint a ti Atyátok tökéletes.” „Az Isten lélek.” És lássátok meg multunkat is, melyben ez igazságokról bizonyosságot tettünk; a hit, a gondolat, vizsgálódás szabadságáért vértanúságot szenvedtünk s a mellett ma is rendületlenül megállunk. Ha van megváltás a tudásban, mi veletek keressük s ha van gyötrődés a tudás miatt, mi veletek szenvedünk s ha van eredmény, melyre rámutattok, mi igazoljuk és vallást teszünk róla: hogy a

vakok szemök világát vészik, mert az evangélium hirdettetik.

Magasan lobogjanak hát a lángok, egyszerű templomainkban mi a tudásnak áldozunk,

II.

Az öregebb testvér a ker. kath. egyház ma is olybá tekint a tudományt mint az édenkertnek ama megtiltatott fáját. Első és kitüntetett fa a paradicsomkert fái között, gyümölcsöt szakitani róla azonban nem szabad. Mi az evangéliumi egyház hívei folyamnak nézzük azt, mely az Ur által megszentelt helyeken fakad s melynek habjai az élet sivatagát öntözik. Nem elég, hogy a legtökéletesebb ismeret taníttassék templomainkban, ez ismeretnek átkell hatni az egész életet. Ha nem kél nyomában sarjadás s nem teremti ujjá az életet: a tudás csak felleg, mely nyom nélkül halad átal a szomjuhozó kopár föld felett.

Élet! élet! ezért jött ama Megváltó Ur Jézus Krisztus.

Élet! élet! itt keresi bizonyosságot a kételkedő próféta s az Ur nyugodtan feleli a következőknek: „Mondjátok meg Jánosnak, a melyeket hallottok és láttok.”

S mit hallottak és láttak keresztelő János tanítványai?

Nem csak azt, hogy az evangélium prédikáltatik, hanem azt is, hogy e prédikálásnak minő eredményei vannak.

„A vakok szemök világát vészik és a sán-

örökös német tartományokban is, sőt Magyarországon is több egyházkerület készül.” Tehát még csak a jámbor osztrákok is kitétek magokért. A magyarországi többi egyházkerület is hamarabb tervezték, a tiszántúli egyházkerület utoljára maradt. Csak 1817. okt 5-én beszéltek róla először az egyházkerületi gyűlésen, olyan időpontban, amikor az akkori közlekedési viszonyok mellett már alig lehetett szó arról, hogy a rendes évforduló napján ünnepeljenek. Az ünnepélyt a határozat szerint az egész egyházkerületben meg kellett tartani december 7-én. Debrecenben különös sulyt akartak adni az emlékünnepevénynek, ezért az egyházkerületi gyűlés határozata értelmében predikációt is kellett tartani, a többi egyházakban könyörgést és hálaadást. A hallgatók figyelmét előre fel kellett hívni az ünnepélyre, egy héttel előbb ki kellett hirdetni a kathedrából, hogy emlékünnepevény fog tartatni, s fel kellett hívni a gyűlekezetet, hogy az isteniszteleten minél nagyobb számmal jelenjenek meg.

Az abszolút irányu kormányval szemben óvatosan kellett eljárni. Még ekkor a protestánsok a látszólagos türelem dacára is igen megszégyenítő bánásmódban részesültek az „államvallással szemben.” Még a XIX. század első felében mindenféle állami intézkedés, amennyiben a felekezetek egymáshoz való viszonyát érintette, a katolikus egyház

érdekeinek megvédésére különös sulyt fektetett. Jaj lett volna a magyar protestánsoknak, ha bárhol a katolikus egyház dogmáit bírálhatták volna. Tudjuk, hogy még a heidelbergi káténak némely kérdései, de különösen a 80-ik kérdése miatt mily sok baj volt. Egyes egyházközségek jegyzőkönyveiben találhatunk sok adatot arra nézve, hogy a plébános büntetlenül megethette, hogy a református iskolába bement s a heidelbergi káté példányait összeszedte, s különféle szitkozódások közt magával vitte azokat.

Az egyházkerületi gyűlés minden esetleges bajnak elejét akarván venni, a reformáció emlékünnepevényének elrendelésénél hangsúlyozta, hogy azon isteniszteleten „a beszédben a katolikus vallást és annak tanításait se nyilvánosan, se harántékosan ne illessék.”

Szokásban volt akkor, hogy bármely publicatioról volt szó, annak formuláját az egyházkerületi gyűlés megállapította. A rendkívüli esetekben pl. háboru alkalmával felsőbb parancsra elrendelt isteniszteleteknél az egyházkerületi gyűlés az ima szövegét megállapította. Ennek valószínű okát abban találhatjuk, hogy míg a protestantismust csak türték Magyarországon, nagyon vigyázni kellett arra, hogy egyes lelkészek olyasmit ne mondjanak a kathedraban, a mi a felsőbbségnek alkalmat adjon üldözé-

ták járnak s a poklosok megtisztulnak és a siketek hallanak és a halottak feltámadnak s a szegényeknek örvendetes üzenet hirdették.

Rettenetes az élet. Mint a hegyszakadékoknak, nagy meredélyei és mélységei vannak.

Itt a szegénység, itt a mostoha sors nyomorúságai. Vergődünk, elepedünk, mert nem terem a föld s mert annak javai csak kevesek számára szolgálnak.

Itt a bűn, a mely nyomor útjain jár, a szenvedések, melyeket atyáinktól örököltünk s melyek terhét önként vettük vállainkra s a betegségek.

Itt az egyenlőtlenségek, melyeket mi találunk ki embertársaink számára s melyekkel embertársaink nyomorgatnak bennünket. A Megváltónak mindezekre volt vigasztaló szava. Nem a szerencsésekhez, hanem az eltévelyedettekhez jött. Boldognak mondja a szegényeket s megszenteli a munkát, a melylyel a természettől kenyerünket megszerezhetjük.

„Én és az én Atyám eleitől fogva munkálkodunk.“ Hasonlatait a dolgosokról veszi. Tanítványai s az apostolok hirdetik: „A ki nem dolgozott ne is egyék“ és ismét: „Méltó a munka az ő jutalmára.

A betegeket gyógyítja, az árvákat, a megszorodottakat vigasztalja. A bűnösöket, a megterhelteket bátorítja; tanításával, isteni példájával megváltja s a társadalmi egyenlőtlenségek közt roskadozóknak azt a kijelentést teszi: „Nin-

csen köztetek sem szolga sem ur. A ki közületek az első, olyan legyen mint az utolsó.“

Egyforma elbánást és szeretetet tesz törvényé, egyenlő istenfiúságot hirdet, egyenlő idvességet és boldogságot tűz mindnyájunk elé célul. S a miért ő meghalt, azt tanítják a reformátorok is. Ezt kell hirdetni, ezt kell megvalósítani az evangéliom egyházának is. Szegények, szenvedők, bűnösök, elnyomottak ma is vannak mi közöttünk. A munkát megbecsülni, a nyomort enyhíteni, a szabadulóknak segélyre lenni a mi kötelességünk is.

Nem elég az, hogy mint a róm. kath. egyház teszi, az életet pusztán az egyház szempontjából tekintsük. A nyomort, bünt, szolgágot a társadalmi egyenlőséget örökre adottnak vegyük s a koldus alamizsnán kívül s az irgalmasság jótéteményein kívül a vergődő világnak mást ne adjunk. A hitet, a vallást, a megszentelődést a sötét zárda falai közé vigyük.

Krisztus mást is adott. A lehetőséget, hogy mind e bajok megorvosoltatnak. A hitnek, a nagy elhatározásoknak az öntevékenységnek elveit és példáit. Mert ő maga is nyomorgott, maga is tuskodott, maga is szolgált, maga is gyógyított és utat mutatott. Nem elvonult a szegény, szenvedő bűnös világtól, hanem megszentelte és megjobbitotta azt.

Ezt tették a reformátorok. Ezt kell tennünk nekünk is az ő követőinek és az ő evangéliomi egyházának. Mind addig míg szegények, betegek, bűnösök és elnyomottak vannak, nekünk

sekre, mert egyesek hibái miatt is az egyetemes egyházat tették felelőssé.

A reformáció emlékünnepe alkalmával is ilyen aggodalmi voltak az egyházkerületi gyűlések. Ezért a könyörgés után egy külön emlékbeszéd félét és imát kellett felolvasni minden lelkésznek ezzel a bevezetéssel: „Végezven tanításomat, elolvassom előttetek a Főtiszteletű superintendens rendelését, mely is így következik:

„A boldog reformáció, vagy a keresztyén valásnak eredeti együgyűségébe, régi valóságába, tisztaságába és igaz formájába lett vissza állíttatása, melynek áldott és idvességes gyümölcseivel jó Istenünk kegyelmességéből nekünk is szerencsénk van élni, az isteni bölcs Gondviselésnek csudálatos munkálkodása által ez előtt 300 esztendővel kezdődven és az olta az evangéliumi tiszta tudomány minden emberi szerzésektől megválva, mindenfelé terjedven és a népek között világosságot gyújtva e magyar házába is a felséges ausztriai ház atyai uralkodása alatt jókor eljutván, és mind e mai napig az igazság megesmerésére, a lelkiismeret szabadsága szerint való okos és értelmes istenitizsületre és az idvesség utának tévelygés nélkül való követésére szövétnekül szolgálván, méltó dolog, hogy Istennek ezen drága és megbecsülhetetlen jótéteményéről voltaképpen megemlékezzünk, abból következett boldogságunkat

illendően becsüljük és azért a minden jóknak Adója eránt buzgó háládatosságunkat megmutassuk. Jeretek azért keresztyén hivek! boruljunk le az ő felsége kegyes színe előtt és egy szívvel, szájjal öntsük ki ő eleibe a mi háládatos indulatinkat és érzéseinket ekképen:

Végére mehetetlen tanácsu Felség, nagy türethető és nagy irgalmasságu szent Isten, a kinek akarata jából és parancsolatjából folynak e világon mindennek, a ki nagy és csudálatos dolgokat cselekedtél eleitől fogva mennyen és földön, a te megszámlálatatlan nagyságos dolgaidd között emlékezünk Ur Isten háláadó szívvel ezen a reánk és maradékainkra nézve nevezetes napon azokról a te csudálatos utaidról, melyeket az emberi nemzet boldogítására rendeltél és kimutattál. Mely csudálatos és váratlan ama te könyörületes séged és lebecsátkozásod, mely szerint a midőn előre látta isteni szent Felséged, hogy az emberi nemzet értelme a bűn miá meghomályosodván, sem a te elégséges esmeretedre, sem a maga boldogságának tudására el nem juthat, méltóztattál a méltatlan bűnösöknek megjelenni, azok közül némelyekkel szájról szájra beszélni azokat és azok által maradékaikat oktatni, tanítani és magadat vélek megemertetni.

(Folyt. köv.)

Dr. Barcsa János.

és a mi egyházunknak is nagy hivatásunk és kötelességünk vagyón.

Megváltani az emberiséget. Szüntetni a nyomort, letörölni a könnyeket, ujja teremteni a bűnös szívet s küzdeni a szolgaságellen s megvalósítani az emberi egyenlőség, testvériség nagy elveit. Erre kötelez az evangéliom.

Ha ezt teszük, nem fordulnak el tőlünk a szenvedők s a társadalom küzdő bajnokai, az emberiség hősei s nem kérdezik Keresztelő Jánossal egyházunktól: „Te vagy-e a ki eljövendő vala, vagy mást várjunk?”

Igy nem kerülünk szembe a fejlődő tudománnyal, nem zárkózunk el az emberi társadalom nagy kérdéseitől. Utat mutatunk, erőt adunk az életnek s a mi evangéliomi egyházunk összefüző kapcsa lesz a szervezett társadalmi alakulásokba, államokba fejlődő, boldogságra törekvő emberiségnek is.

III.

Mint az égnek csillagai, milliók szívet dobogtatja a Teremtőnek életadó lehelete. A csillagok kimért pályákon keringenek, az emberi élet s népek milliói pedig országos kötelékekbe verődnek össze.

Ha e kötelékek nem volnának, szét folyna az élet mint a víz, melynek nincsenek partjai. Ha a határok nem volnának a lélek, az ész, a jobb rész mi bennünk, olyan volna mint a fény, mely a világűrön által ragyog. Csak világítana és nem lenne életadó melege. Földi birodalmak, haza nélkül mi nem élhetünk. A család a haza fogalmával alakult ki s az országot az emberiség magasabb élete hívta létre. S mi alkotja a hazát? Nem pusztán a határok, nem egyedül a halmok a folyók. Alkotja az erős kötelék, mely bennünket a vér és a nyelv erejével egybe fűz. Alkotja a múlt, a szenvedések, a miveltség, a közös törvények s a magasabb cél felé törekvés.

A földet Isten formálta. A hazai nyelvet az Ur szentelte meg, a ki nem elfeledett tudós nyelveken, hanem honfitársai élő beszédével szólott az emberek fiaihoz. Ezen a nyelven szólottak az apostolok is amaz első pünköst ünnepén.

S e nyelven szólaltak meg elsőben a reformátorok is. Nemzeti nyelven édes anyai nyelven, melyen az érzések szívből szívbe közvetlenül átömlenek.

E nyelv nem kell Róma egyházának, csak türi vagy csak kénytelenségből engedélyezi.

Sok ezer hívői a Megváltónak, magyar kath. keresztyének ennek jogait ma sem tudják kivívni egyházaikban.

Hogy Istent édes magyar szóval atyjoknak szólithassák, hogy imádságukat s abban bajaikat, kéréseiket kiönthessék, tiszteletük adóját leróhassák és kegyelmes válaszát meghallják, arra ök ma sincsenek teljesen felszabadítva.

A mi egyházunkban, a mi templomainkban ezt ti akadálytalanul megtehetitek.

De mást, többet is találtok nálunk. Szabadság és haza szeretet.

Kis templomainkban mindenütt ennek lángja ég s ha papjaink nem tudósok mint régen, ha a társadalom égető sebére gyógyító irtadni nem tudunk, mert magunknak is sebeink és nyomorúságaink vannak: a hazához való szeretetben senkinek sem állunk még utánna s midőn Isten országáról tanítunk, midőn azt hirdetjük, hogy az itt vagyón, tibenetek vagyón; e népet nézzük, e hazát értjük s ennek szabadságáért függetlenségéért égünk és fáradunk. Óh jöjjetek hát hozzánk. Óh ne kételkedjete bennünk, óh segítsétek általunk valósággá válni a megváltás szent evangéliomát, melyet az Ur hirdetett s mely mellé a reformátorok esküdtek egykor.

Luther, Zwingli, Kálvin s a többiek a kik nyomokba léptek szerte szét a nagy világon s itt is a mi édes magyar hazánkban, a kiknek emlékét e napon ünnepeljük.

* * *

Evangéliom szerint reformált egyházunk hivi, keresztyének minden vallás felekezeti külömbőség nélkül, polgárok, emberek ugyan azon sors és haza osztályosai, legyetek üdvözölve e napon, mely az egész emberiségnek és az életnek ünnepe.

S tudjátok mi az élet? Fény, mely itt templomaink ablakain besüt s ott kint sugaraival a hervadó őszi természetet beragyogja. Melegség, mely után e hideg napokban sóvárgunk s mely a szunyadó csirát, a szántó vető barázdáiban életre kelti. Mozsás, haladás törekvés, érzés, melynek erejét tagjainkban, sziveinkben érezzük.

S tudjátok hogy ez élet honnét sugározik ki? Az evangéliomból, mely a tökéletes tudomány, a Krisztustól, ki az élet harcában küzdöket magához hivatja s az egyházból, mely a haza iránti szeretetre, törvényének s földjének megbecsülésére és tiszteletére tanít. Mely ápol s eltakar.

Az evangéliom szerint reformált egyház most hőseinek és hitvalóinak emlékünnepét üli. Egyszerűen, emberi alakjokban, de küldetésök fenségében tünnek elénk, mint a pusztá prófétaja Keresztelő János.

Jézus azt kérdi a sokaságtól: De mit látni mentetek volt ki? Hogy gyenge ruhában öltö-

zött embert lássatok-é? Imé a kik gyenge ruhákat viselnek, azok a királyok palotáiban vannak. Valóban ott vannak.

Én is ezt felelem néktek. A mi reformátoraink szobrait és képeit itt ez egyszerű falak közt meg nem találjátok. Emlékezetök szívében él, tudományukat nem feleltük el, de e helyen csak egyetlen könyv tanítatik: az evangéliom könyve.

A boltivek alatt, a besugárzó őszi fényben pedig csak egy alak ragyog, a Megváltóé, a kinek szózata hallik: „Én vagyok a világ világossága s a ki engem követ, az nem jár a sötétben. Én vagyok az élet. Benne és egyházában kételkednének-é? Én hittal borulok le előtte és a kételkedő, de megtérő Tamással vallom: Én Uram és én Istenem! s a bűnös Péterrel vallást teszek róla: Te vagy a ki eljövendő vala s a te szent egyházad. Amen.

Egyháztörténelem — predikációban.

(Folytatás és vége.)

Sok lelkész társam törekedhetett már, hogy ebből a kinesből egy egy szemet — ha valamely igazság illusztrálása képen is — beilleszzen predikációjába. De ezzel még nem használjuk fel az egyháztörténetet az ő értékének megfelelően. Az egyháztörténet nem azt érdemli, hogy egyes kiszakított példákat nyujtsunk belőle gyülekezetünknek. Joggal megérdemli, hogy önállóan, alaposan ápoljuk; hogy Isten embereinek életét születésüktől halálokig hallgatóink elé állítsuk; reá mutassunk arra az erőre, a mely az ő cselekedeteikben munkált; megmagyarázzuk, miként fejlődött ez az ő még nehéz életvi szonyaik között, s mint lett ez győzedelmeskedő erővé ő bennök. Hadd ismerjék meg a gyülekezetek, hogy milyen állapotok között jöttek ők létre; milyenek voltak az emberek, akiknek Isten után, intézményeinket, lelki kincseinket köszönhetik. Hadd ismerjék meg multjokat; ne legyenek megfosztva attól az áldástól: tulajdon történelmük ösmerésétől.

Az sem elég, hogy bizonyos egyháztörténeti tartalmu füzeteket terjesszünk, vagy bizonyos összejövetelek alkalmával egyháztörténeti előadásokat tartunk.

A nép ugyan örömmel fogad ennyit is; szereti a régi történeteket a predikációban, a Téli ujságban az Árvaházi Naptárakban. De szeretne tudni többet is. Kinek szívét ne járná át valami édes melegség, mikor tapasztalja az érdeklődést; látja ez isteni csírákat, a melyből a jövendő dicsősége fakadhat!? A nép lelki szükségét ki kell elégítenünk.

Nyomatott füzetekkel, könyvekkel nem elégítjük ki. Eppen falusi gyülekezeteinkben — minden olesóságuk mellett, minden ajánlgatásuk dacára — kevesek kezébe kerülnek. S a kik megveszik, megértik-é mindnyájan? Bizony, a maguk erejére hagyatva, kevés érti azokat! Hasznosabb tehát, ha a lelkész élőszóval adja elő ezeket megmagyarázza, hogy mindenek megértsék, szívébe fogadják tanulságait Isten dicsőségére.

Ám, elegendő-é hogy a lelkész ezen előadásait csak bizonyos tekintetben zártkörű összejövetelek előtt tartsa? oly helyeken, hova sokan egy nagy ok miatt nem mehetnek el? Miért csak a gyülekezet egy része hallhassa ezeket; s miért ne az egész gyülekezet? Miért csak a templom mellett tartsa ezeket a lelkipásztor, és miért nem a templomban? A róm. kath. plebanus beszélhet hivei előtt a szentek történetéről, s a protestans lelkész, a ki jobbat és kezeszyénibbet nyujthat, ne tárgyalhatná predikációjában Krisztus egyházának történetét?

Mikor okoskodásunkban odáig jutunk, hogy a református öntudat fölkeltése, hiveink együtt érzésének megerősítése, termékeny hit-élet teremtése céljából nagyon szükséges, hogy egyházunk történetét templomi szószékeinken is rendszeresen ápoljuk; akkor az a kérdés merül fel előttünk: nem ellenkezik-é ez a szószék rendeltetésével; nem rövidíti-é meg a szentírás ápolást? E kérdésre Kreutzer azt feleli, hogy éppen a szentírás követeli tőlük, hogy predikációinkban ezt az anyagot is felhasználják.

Ha az ó-testamentom lapjait forgatjuk, a legnagyobb részünkön történetet olvasunk; a zsidó nép történetét, az ő kezdetétől Malakiásig. Mózes öt könyvétől Eszter könyvéig nem találunk mást, csak történetet. A történeti elem ott a tanítói, prófétai írásokban is. A zsoltárok könyvében sok s történeti ének. A dalmok előszeretettel idéz az ő hajdankor emlékeinél, mint a LXXVII: 6-ban énekeli „Elmélkedem a régi napokról, a hajdankor éveiről,“ vagy a LXXVIII: 2. 4. 7. verseiben: „... szólok a régi időből... a jövő nemzedéknek is elbeszéljük az Ur dicséretét hatalmát és csodáit, melyeket cselekedett... hogy Istenbe vessék reménységüket és el ne felejtszenek Isten dolgairól, hanem az ő parancsolatit megtartsák.“

Az újtestamentom legfontosabb írásai, a négy evangéliomok, történeti könyvek: Jézus születésének, cselekedeteinek, halálának, feltámadásának, mennybenmenetelének történetét beszélik el. Hitünk dicsőséges temploma e történeti valóságokon nyugszik; ezek nélkül, mint fundamentom nélkül, össze kellene omolnia. Az apologetika legtermészetesebb erősségeit történeti tényekből meríti. Ime, az új testamentom az ő alapvető, legnélkülözhetlenebb részeiben történetet ad, történetet predikál.

Az evangéliomokat is történeti könyv követi: az apostolok cselekedetéről írott könyv.

A bibliai történeteket általában szent történeteknek nevezzük, s mint ilyenek talán nem hasonlíthatók össze más történetekkel? Ezt a véleményt Jézus életének történetére elfogadjuk; minden történetek között az ő történetét illeti az első hely; személye a világtörténelem középpontja, a ki nagyon, a ki vala, és a ki eljövendő.

De a zsidó nép történetének nem tulajdoníthatunk nagyobb jelentőséget, mint a keresztyén egyház történetének. A zsidó nép története = az üdv előkészítésének története, miért volna magasabb rendű, kathedra képesebb, mint a ker. egyház története = üdv elsajátításának története? Ez szakadatlanul folyik amaz első pünköszt óta; mutogatja nekünk, mint terjed, mennyiben valósul meg Istennek országa; mint védelmezi a megfeszített de föltámadott Krisztus az ő gyülekezetét minden támadások, üldözések ellen; mint gyarapodik ez az ő csodálatos védelme alatt

időről időre; mint aratja egyik győzedelmét a másik után; s mint lesz mind igazabb és igazabb kifejezője az ő képének. Nem fenségesebb-e Krisztus ezen győzedelmének története, mint a zsidó nép története? Es ha ezt tanításainkban, predikációinkban tárgyaljuk, miért hanyagolnók el amazt? Jézus életének története után az első hely — minden más történet mellett — Krisztus egyházának történetét illeti meg.

Maga az új testamentom kezdi meg Jézus élete mellé az ő egyházának történetét oda állítani. Az apostolok cselekedeteitől szegődtessük az egyház egész történetét az egyház szolgálatába. Es midőn Pál, meg a többi apostolok elbeszélnek leveleikben, mint munkált Istennek Lelke az első ker. gyülekezetekben, vajjon nem történetet beszélnek-e el... Ha pedig valaki úgy gondolkoznék, hogy a templomi tanításokban helyet foglalhat a keresztyén egyház első évtizedeinek apostolok által írott története, mert ez különb a következő időknél; ha valaki azt mondaná: Isten beszélt egykor Abrahámmal, és a prófétákkal, és az apostolokkal, de most hallgat, s a keresztyén egyház kétezred éves történetében nem nyilatkoztatja ki ugy az ő hatalmát, szeretetét, dicsőségét, mint azokban a próféták és apostolok által megírott történetekben, az megtagadná az örökké munkáló Lelket.

Maga Jézus is a legelősmérőbb szavakkal beszél a halála után következő időkről, mint a melyek sem tettekben, sem lélekben nem lesznek szegények; a melyekben követői egyre jobban megismerik az igazságot, egyre tökéletesebben legyőzik e világot, és cselekednek nem is sejtett nagy tetteket. János evangéliomában világosan felvannak jegyezve szavai: (16. 12. 13.) „még sok dolgok vannak, melyeket nektek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok. Mikor pedig eljő amaz, az igazságnak Lelke, minden igazságra vezérel titeket,“ és (14. 12.) „A ki bennem hiszen, a minémű cselekedeteket én cselekszem, az is olyanokat cselekszik és nagyobbakat is cselekszik azoknál.“

Ha tehát ugy az ő, mint az új szövetségben helyet foglal bizonyos történelem; ha a szent írók magok mutatnak arra példát, miként lehet az egyháztörténetet az egyház szolgálatába szegődtetni; ha Jézus oly magasztos próféciával szól az ő egyházának jövődjéről, ugy bizonynyal nem ellenkezik az írás szellemével az egyháztörténelemnek templomi tanításainkba való bevitele; s bátran engedelmessékedhetünk a zsidókhöz írt levél írójának „megemlékezzetek a ti elöttetek járókról... a kiknek kövessétek hitöket.“ (13. 7).

Következésképen nem ellenkezik evangéliom szerint reformált egyházunk szellemével sem; sőt a II. helvét hitvallás 24 art. még erre fel is jogosit, mikor mondja: „a szentek emlékezetének a maga helyén és a szentek szent példáinak mindenki elébe követendő mintaképül való állítása nem esik hasz-talanul.“

Az egyházi történelemnek kathedrában tárgyalása nem anthropolatreia tehát, ha munkánkat evangéliomi szellemben végezzük, mint S. Szabó József és Kreutzer. Csak valami új, szokatlan! Erre nézve pedig tartsuk szemünk előtt Jézus szavait: „min-

den irástudó, ki tanítvánnyá lőn a mennyeknek országában hasonlatos egy gazda emberhez, a ki előmutat az ő kincses házából őt és ujat.“ (Máté 13. 52).

Furta, 1905. okt.

Csernák Béla.

A „Hangya“ kongresszusa.

Olyan dologról írok, amelyről írni egyházi lapban, legalább is szokatlan.

Mi az a *Hangya*?

Egy kis barna jóság, mely nagyon társaságos, és nagyon szorgalmas.

De nem erről van szó. Ez a hangya csak jelképe a *Hangyának*. A célját és eszközeit fejezi ki. Tulajdonképen, a magyar társadalom ébredező lelkiismerete. Egy közgazdasági társaság: „a magyar gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete.“ Sokan ismerik, többen félreismerik, legtöbben nem akarnak róla tudomást venni. De az idő halad, eszméket vet föl, alakítani kezdi s ha az eszmében életesira van, az idő forgatagában alakot ölt, életre kél terjed.

Szóval: a *Hangya* már mozog és kongresszust tart évenként Budapesten, mutogatja magát a világnak.

A szövetkezeti mozgalom külföldben már nem új dolog az egyházi lap olvasói előtt sem. A *Hangya* a szövetkezeti életnek egyik ága. Illetve — törzse inkább. Agai azon falusi, illetve kisvárosi fogyasztási szövetkezetek, melyek a kis emberek szükségével, szükségük kielégítésével törődnek és foglalkoznak és segítséget, utbaigazítást, felügyeletet a *Hangya* központtól nyernek.

Tehát a *Hangya* kongresszus az egymáson segíteni igyekvő kisemberek évi találkozása és tanácskozása közös megélhetésük eszközeiről.

A mint kiviláglik majd, meglehetősen összefüggésben áll ez az egyházi közélettel is, és éppen ezért lehet róla írni a mi lapunkban is.

F. október hó 14-én tartatott Budapesten, az orsz. magyar gazdasági egyesület *Köztelek* nevű pompás épületének dísztermében. Tarisznyás, mándlis gazdaemberek is voltak szép számmal, aztán papok, tanítók, pár professzor, kisbirtokos, a vezetők közt előkelő országos celebritások, — összesen vagy háromszázan. Egész bizalmas társaság, a kik jól megférnek egymás mellett, sőt jól érzik magukat egy közös emberbaráti törekvés zászlója alatt.

Miről beszélgettek?

A magyar ember megélhetésének, boldogulásának eszközeiről.

Elnökölt, a betegeskedő gróf Károlyi Sándor helyett, az alelnök: Ivánka Oszkár. Szokás szerint a tárgyalandó ügyekre hívta fel előre a figyelmet, szívesen üdvözölve a megjelent tagokat.

Első előadó volt Bernát István. Dicsékedésünk tárgya, hogy hozzánk tartozik egyházilag. Fáradhatatlan munkása, renkívül mélyen járó okos munkása a magyar közgazdasági életnek. És pedig nem az anyagért, a veszendő földi kincsekért, mert minden lépésében az igaz krisztianizmus szent hevülete vezet. Nem az anyag szolgája, mert uralkodni akar az anyagon s ez okból a humanizmus és test-

vériség összekapcsoló, erősítő, győzelemre segítő eszméinek papja. Egy lelkes tagja a „királyi papságnak” ott sűrű-forog folyvást a honmentő oltár körül. A soproni irod. gyűlésén is irányt jelölt a ker. szociális munka terén.

Most is az eladósodott magyar föld mentesítő munkájáról, a legujabban szervezett olesó törlesztéses kölcsönökről adott ismertetést és buzdítást. Mert hát, ha elvész a magyar föld, elvész a magyar nép is. Bizony nem ártana, ha papjaink is több ismerettel rendelkeznének az ilyen dolgokról! Kenyér nélkül Herkules is elvész. Istennek tetsző dolog, nemcsak adni kenyeret az éhezőknek, ruhát a ruhátlanoknak, hanem utat mutatni a szükséges kenyer és ruha megszerzésére is. Szóval, Bernát István lelkes és világos előadásban ismertette az országos központi hitelszövetkezet és kisbirtokosok országos földhitelintézete együttes akcióját, az 5½%-os törlesztéses kölcsön megszerzésének módozatait. Aztán Szilassy Zoltán a gabona és bor közös értékesítésének eszközeiről, köztárházakról, pinceszövetkezetekről olvasott föl.

Balogh Elemér, a *Hangya* igazgatója ismertette a fogy. szövetkezetek fejlődését, a miből kitűnik, hogy 5 év alatt a forgalom kétmilliónyolcszázszázszázról, tizenhárommillióháromszázszázszázra emelkedett s a szövetkezetek száma 122-ről 485-re szaporodott a múlt év végéig. Szóval a fa nő, lombosodik. Majd Meskó Pál lelkesített a szövetkezeti földbérek iránt. Tárgyhoz szólások, eszmecserék közbe-közbe s úgy 1 óra tájon közebed, egy előkelő Józsefköruti vendéglőben 1 mond: *egy korona* díj mellett! A szegény kismembereknek nem lehet 5—10 kor. bankettekre prédálni! és mégis kérdéses, vajon a mi irod. társasági előkelő banketteinken van-e olyan tápláléka testnek és léleknek, mint ezen az 1 koronás közebeden! Nem azért mert soká tartott az ebédelés és dikciózás. De a közszellem! Ebéd után, este 7 óráig, bizalmas beszélgetések, gyakorlati kioktatások, innen pedig a Nemzeti színházba, melynek figyelmes igazgatósága mérsékelt jegyekkel kedveskedett és hogy teljes valóságos színezettel fejezzük be a napot, az „*Elnémult harangok*” buzdító varázsa, szőtt álmainkba acélozó erőt s ennek nyomában fakadó boldogabb jövőt.

Ime, a *Hangya* kongresszusa!

Azon a téren mozog, melyen mozogni kell a lelkesítő működésnek is. Hiszen az emberi élettevékenység körei folyvást keresztezik egymást. Elválasztó mesgye sehol sem található s aki mégis ilyent lát, annak látása még nem tiszta, annak szeme gyenge.

Közös erővel, közös akarattal, közös érzélemmel, emberbaráti jóindulattal közremunkálni abban, hogy az emberek együttélése kellemes, szívélyes legyen, mert ők mindnyájan emberek, egy égi atyának gyermekei: nemde ez a krisztusi vallás? a krisztusi élet?

„*Más fundamentomot senki nem vethet!*”

Őszintén, tapasztalásból mondhatom és bizonyíthatom, hogy a *Hangya* ezen fundamentomon munkál. Tanácsesal, kalácsesal, a hol arra szükség van. Nem hijába, hogy tevékeny vezetői papok, tanítók s több ilyfajta népség, akik nem haszonért, még csak nem is hírért, hanem sokszor kárunkkal, sanda gyanuval hordják a jótékonyság keresztjét, mint *Mesterök* ki ebben is jó példával ment elől.

Andrássy Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületünk őszi közgyűlése.

(Folytatás.)

A konvent a tavaszi ülésében 11. sz. határozata 1. pontjában a nagy mérvű közalapi hátralékok rendezésére s annak eredményéről a jövő évi konvent elé terjesztendő jelentéstételre utasította egyházkerületünket. A közgyűlés az esperesek kiváló figyelmébe ajánlja, hogy a hátralékos közalapi tartozások ügyét az egyházmegyéken sürgősen rendezzék.

Több rendbeli felszólalásra adott alkalmat a parochialis könyvtárak szervezése ügyében hozott s idei 18 sz. a. kelt konventi határozat. Különösen annak két pontja ellen emeltek többen kifogást, melyszerint az egyházak tekintet nélkül anyagi erejökre, egyenként, egyformán 10—10 koronát kötelesek évenként a parochialis könyvtárak részére befizetni; az egyetemes parochialis könyvtárbizottság pedig egyedül van jogosítva a beszerzendő könyvek megválasztására. Balogh Ferenc tanácsbíró a kivétel igazságtalansága ellen tesz kifogást, midőn tekintet nélkül az egyházközségek erejére, különbségtétel nélkül kicsiny és nagy egyház, 10—10 korona fizetésre van kötelezve évenként. Kívánja, hogy a határozat ezen pontjának végrehajtását függessze fel a konvent. Dombi Lajos esperes azt óhajtja, hogy a jobban informálandó konvent újabb határozathozattal várja be az egyházkerület nyilatkozatát. Sulyok István szerint a kerületek megadták a konventnek azt a jogot, hogy tegye azt, amit jónak lát, anélkül hogy most késő a beavatkozás. Előtte két kérdés áll: vajon csupán tudományos irányu legyen-e a könyvtár, vagy szélesebb körben mozogjon? ugy hiszi, hogy a népnek célszerű olvasó könyvtárral való ellátása nem alterálja a parochialis könyvtárt. A másik kérdést a pénzügy képezi. Honnan viseljük a szegényebb egyházak az újabb terhet? Hiszen pénze sem az egyházmegyének sem az egyházkerületnek nincs. A díjak fizetését elrendelhetjük ugyan, de mi lesz, ha az egyházak nem fizetnek? Ha módját lehet ejteni, ha garanciát lehet szerezni e nehéz kérdés megoldására: ő elfogadja a konvent határozatát. Garzó Gyula egyh.-megyei képviselő tudja, hogy a parancsoló intézkedés célhoz nem vezet. A népnek meg van a maga felfogása, melyet megváltoztatni nem lehet; e szerint a lelkesre a konventi intézkedés árnyékot von. Sőt attól fél, hogy sok lelkes a könyvek szerzése terén csupán a parochialis könyvtár anyagára fog támaszkodni. A kérdésnek még érlelődnie kell. A konventi határozat rosszabb helyzetet teremt a római katolikusokénál, a hol csak az van megmondva, mit nem szabad olvasni, itt pedig az egyetemes parochialis könyvtárbizottság azt határozza meg, hogy mit szabad s lehet a könyvtárakba megszerezni, s nekünk meg kell vennünk azt a mit adnak.

Gróf Degenfeld József főgondnok tájékoztató felszólalásával megvilágítja a helyzetet. Reá mutat arra, hogy a hol az egyházközség nem bírja az új terhet: segítségére lehet az egyházkerületi pénztárban kezelt egyházi és iskolai segélyalap. Végre is a közgyűlés annak kijelentésével nyugszik meg a kon-

vent propositioiban, hogy úgy az egyházmegyék, mint az egyházkerületek könyvtári bizottságát hallgassa meg az egyetemes bizottság a beszerzendő művek kérdésében. A konventi határozatoknak egyházkerületünket érdeklő egyéb pontjai részint figyelmébe ajánlatnak az egyházmegyéknek, az espereseknek, részint pedig tudomásul vétettek.

Október 26-án a jegyzőkönyv hitelesítése után dr. Kovács Gábor jogakadémiai és Nagy Vilmos tanítóképző intézeti tanárok esküdtek fel a közgyűlés színe előtt. Azután a váltó és kereskedelmi jogi tanszék betöltésére került a sor. A pályázók névsorának olvasása, okmányainak részletes ismertetése után elfogadta a közgyűlés a jelölés kérdésében a tanárkar és a főiskolai igazgatótanács javaslatát. A tanárválasztó küldöttségbe az egyházkerület a maga részéről Görömbei Pétert, Szikszay Zoltánt, Sütő Kálmánt, Pap Imrét, dr. Baksa Lajost, Rásó Gyulát, Benedek Lászlót és Kiss Eleket megválasztván, a debreceni egyházközség küldöttséivel egyesülten megejtetett a tanárválasztás, melyszerint szótöbbséggel dr. Tóth Károly a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék jegyzője lett jogakadémiánkon a váltó- és kereskedelmi tanszék tanára.

A debreceni főgymnásiumi új építkezés ügyében kimerítő jelentés jutott a közgyűlés elé. A költségek fedezésére az igazgatótanács az új építő pénztár segítségével alul felszabaduló évi 16 ezer korona államsegélyrészletet is felakarja használni. E pontnál Széll György esperes kifejezi, hogy ő teljes tudatában van annak, hogy a 16 ezer koronás államsegély újabb lekötése kiváló, nemes célt fogna szolgálni. Azonban ő nem zárkozhatik el az ő egyházmegyéje óhajlásának támogatásától, hogy a felszabaduló segély immár osztassék ki az egyházmegyék között. Szegények az egyházak, iskoláikat már-már nem képesek fenntartani, sorba adják át azt az államnak. Ő tehát nem tartja megengedhetőnek, hogy a 16 ezer k. a főgymnásiumi építkezés céljaira fordítassék. Uray Imre egyházmegyei gondnok készséggel oda bocsátaná a szóban forgó összeget a gymnásium céljaira, ha arra emínter szükség volna. Még mindig el fér a mai helyiségekben a debreceni főgymnásium. Majd, ha az egyetem felállítatik, akkor telepíttessék ki a gymnásium, de addig maradjon eddigi helyén. Gróf Degenfeld József főgondnok megjegyzi, hogy a gymnásiumi építkezés, a ki telepítés nincsen semmi nemű kapcsolatban az egyetem kérdésével. Dóczy Imre felügyelő meggyőződése szerint az építkezés szükséges volta felett nem is lehet már tárgyalni. Ezen túl vagyunk. Kimondotta a kerület az építkezés szükségét, teljhatalmu bizottságot nevezett ki az ügy intézésére, 300.000 korona építkezési segély nyerésére van biztos kilátása, annál fogva a még fedezetlen községek fedezéséről gondoskodni kell. Erre vonatkozólag a főiskolai igazgatótanácsnak meg van a maga tervezete, s itt, a mint tudjuk is, Debrecen várostól is tetemes összeget remél az egyházkerület. Amde, mikor ez a forrás is számításba vétetett: nem ok nélkül tette kérdésbe városunk polgármestere azt, hogy ha Debrecen város 400.000 koronával járul a célhoz: hát az egyházkerület mit áldoz? Mint fenntartó testület, nem maradhat távol az áldozathozataltól. Nem ok nélkül kérde, hogy lehet e a mai idők folyása szerint úgy járni el, mint 1868-ban, a mikor minden lélek után 2—2 krajcáros építkezési adó vettetett ki az egyes egyházakra?

Nem könnyebb-e most olyan segélyösszeget nélkülözni az egyházközségeknek, melyet eddig még nem élveztek, mint újabb építkezési adókiivetést eszközölni? A magasabb kulturális érdekek van olyan súlya, hogy ezt az áldozatot egyházkerületünknek meg kell hozni. Ajánlja az igazgatótanács javaslatának elfogadását.

Uray Imre személyes kérdésben kérvén szót, kijelenti, hogy ő valyoggymnásiumba járt s mégis tanítottak neki annyit, mint a mai fényes épületekben. Karai Sándor főgymnásiumi igazgató az építkezés szükséges voltát meggyőző szavakban rajzolja s felsorolja, hogy minő helyekre volna még szükség, amelyeket most sajnos nélkülözni kell. Domahidy Elemér egyházmegyei gondnok tudja, hogy a jelentkező tanulók egyrészt az iskola nem képes befogadni. Ő azt szeretné, hogy senki se utasítottatnék el, ha felvételre jelentkezik; mert ez protestáns egyházunknak első rendű szükségét képezi. Az egyházkerület éppen nem vonhatja ki magát az alól, hogy a teherhordásból ki vegye a maga derekas részét. Éppen azért csatlakozik azokhoz, a kik készek a 16.000 k. államsegélyrészletet átengedni. Azonban megjegyzi, hogy az oda fordítás eminens szüksége még nem állott elő. Majd, ha a kilátásba helyezett 300.000 k. állami építkezési segély 3%-os kamatját fizetni kell: akkor venné igénybe e forrást. Addig arra úgy sinesen égető szükség.

Dr. Ferenczy Gyula akadémiai igazgató szerint eddig azért tudtuk fenntartani magunkat a nagy áramlatban, mert átlag jobban tanítottunk, mint mások. Ő is abban a meggyőződésben van, hogy ez a kérdés, a főgymnásium kitelepitése, nincs semmi kapcsolatban az egyetem ügyével. De azt tartja, hogy ha e kitelepitéssel semmi egyéb más célt nem érünk is el, mint azt, hogy előmozdítanók az egyetem létesítését: ez magában is elég ok lenne arra nézve, hogy áldozatot hozzunk. Ott van a hatalmas versenytárs, a Szentanna-utcában, impozáns aranyu épületével nagy területet foglal el. Párhuzamos osztályait a felmerülő szükséghez képest szaporítja. Régen, valamikor, a midőn a szóban forgó államsegély felhasználásáról volt szó, ő is úgy vélekedett, hogy markolni kell az egyházmegyéknek, de aztán reá jött arra, hogy a központot áldozat árán is erősíteni kell. De túl is vagyunk már ezen a kérdésen. Okulnunk kell azon, hogy a korábbi építkezési rovattal jókora részében soha sem folyt be; a főiskola adósságokba keveredett, melyekből nehezen tudott kibontakozni, sőt e kibontakozás még ma sem teljes. Ideje már a télből kijönni, ki a tavaszba s ott lelkesedéssel alkotni, munkálkodni. Ajánlja az igazgatótanács javaslatának határozati erőre való emelését, mit a nagy többség lelkesedéssel meg is cselekedett.

A máramarosszigeti jogakadémián alapított egyházkerületi jogi tanszék betöltésére a kiküldött 15 tagu választó küldöttségtől bejött a jelentés, hogy Gergely Györgyre 13 szavazat esett. Ennélfogva őt az egyházkerület a nevezett tanszék megválasztott tanárául jelentette ki.

Hosszadalmas titkos szavazás utján betöltettek a különböző bizottsági helyek, melyekről ez uton nem számolhatunk be.

Gyors menetben lett letárgyalva a főiskolai gazdasági tanács szervezeti szabályzata, melyre vonatkozólag részint stílárís, de jobb részt kevésbbé

lényeges módosításokat hozott javaslatba a főiskolai igazgató tanács. Az elfogadott szervezeti új szabályzat 1906. január 1-én fog életbe lépni.

Az akadémiai igazgató jelentésének tárgyalása rendjén kimondja a közgyűlés, hogy az akadémiai igazgatói változás évenként augusztus hó 1-én veszi kezdetét. Mivel a sok vizsga miatt az előadások későn vehetik kezdetüket: a közgyűlés úgy e kérdésben mint az ifjúsági egyletek ügyében a tanárkartól javaslatot vár.

(Folyt. köv.)

Egyházmegyei gyűlés Máramarosban.

(Folyt. és vége.)

Az urvacsorát a betegek számára 27 egyházban kivánság szerint mindenkor elviszik, négy lelkész csak a rendes gyülekezeti kiosztás után teszi ezt. Szechtáriusok és felekezetenküliek nincsenek. A házasságoknál az egyházi áldást minden pár kivétel nélkül kikéri. A vadházások száma azonban még mindig nagy, 68-ról van az előjáróknak tudomásuk.

A szegényekről rendszeres gondoskodás nincs. Legtöbbet tesznek e téren Máramarosszigeten, de itt is inkább a városi társadalom, mint maga az egyház, az utóbbi hivatalosan 128 koronát osztott ki a kebli szegények közt. A tandíj elengedés és gyermek-ruha kiosztással jóformán befejeződik a jótékonykodás a nagyobb egyházakban, a kisebbekben még ez sincs. Könyv és írószerekkel segítettek a gyermekeket Hoszszumezőn, Huszton és különösen Visken, a hol 479 koronából 230 növendék részesült támogatásban.

A kegyes adakozók közt ismét szerepelnek az Amerikába kivándorlott hívők, akik Bábonynak 210 koronát adtak, Turterebesnek 276 koronát.

Gróf *Teleki* Gyula adott Dolhán 200 koronát, az ugyanottani vasgyár 120 koronát, *Rétyi* Mihály 100 koronát adott Hoszszumezőnek, ifj. Pál Zsuzsána szintén 100 koronát. M.-szigeten Kovács Gusztáv p. ü. igazgató 200 koronát, néhai özv. Budai Jánosné Turterebesben 200 kort.

Közmunkával jelentékenyebb összegeket hoztak össze a hivek Bábonynban, Dabolcban, a fertőalmási közbirtokosság pedig 700 koronát adott a vagyoni bajok csökkentésére.

Egyházbálból Halmiban 316 kor. jött be, Nagyszőlősen 237 kor., Turterebesben 137 kor.

Ujévi gratulációk megváltása címén M. szigeten 240 kor. gyűlt be a szegények számára. Végrendeleti hagyományból özv. Barthos Andrásné örökösaitől befolyt 200 kor.

Egy értékes szószék-terítőt (100 kor.) készített Orosz Eszter Akliban, ugyanily értékűt Tóth Ferencz lelkész neje Técsőn.

De legnagyobb adomány a néh. *Lőrincz* János hagyománya, a ki a viski templomi karzat készítésére egy 1100 korona értékű gyümölcsös kertet adott.

Az összes adományok tehát 8000 koronánál többre mennek, ami a hivek szegénységét tekintve, igen szép összeg.

Hiba van azonban az adminisztráció körül bőven. Az egyházi levéltár 5 egyházban rendezetlen, az ingatlanok 9 egyházban nincsenek telekkönyvezve, a behivatalnokok 13 egyházban nincsenek kifizetve, a közadók, egyházmegyei és kerületi illetékek 21 helyről nem folytak be.

A vagyoni helyzet képe a következő:

Bevétel 76599 kor. 39 fill.; Kiadás 7042 kor. 31 fill. Követelés hátralékokban 12325 kor. 20 fill. (!) Adósság — horribilis összeg nálunk — 142526.04 k. Az alapítványok összege azonban szintén tekintélyes 188697 k 88 f.

A templom 6 egyházban egészen rossz, (Dabolc, Gődényháza, Nevetlenfalú, Tivadar, Turterebes); 4-ben renoválandó. Lelkészlakás 4 teljesen rossz, 3 sürgősen reuoválandó.

Nagyobb építkezés sehol sem folyt.

Bökényben kezdtek ugyan nagy építkezésbe, de erről külön tárgyalt a közgyűlés.

Az iskolai viszonyok gyarlók, a mindennapi iskola kötelesek közül negyedfélszáz iskolázatlan van, az ismétlő kötelesek közül 400-nál is több. Jelles tanító és tanítónő van 8.

Elégtelen kettő Feketepatakon és Péterfalván. Az iskolák a terem nagysága, felszerelés és közegészségügyi tekintetben mizerábilisok, csak 5 egyházban megfelelők.

Biz ez nagy szegénység.

Népmozgalom eredménye 322 léleknyi szaporodás. Attért hozzánk 18, kitért 5. Összes lakosság 21,783.

A vegyes házasságok közül, mely itt az összes házasságok egy harmad része, 13 pár egyezett meg a gyermekek vallására nézve javunkra, kárunkra 7 pár.

A jelentés alapján több sürgős intézkedést tett az egyházmegye.

Az időközi jelentésben megemlékezik az esperes a fertőalmási lelkésznek *Tegze* Zsigmondnak Amerikába történt meghívásáról, a *bocskói* missziói körlelkésztség szervezése munkálatainak állásáról, a tanító változásokról, a bökényi templomépítés körüli zavarokról, több iskolánknak nehéz sorsáról, a *takarékmagtárak* intézményének csödjéről, a mely jelentések alapján több vizsgáló küldöttséget bízott meg az egyházmegye az egyházi és iskolai alapok és a magtárak kezelésének áttanulmányozására.

A bökényi dolog széles vitát keltett, melyben nagyon érdekes volt a lelkésznek, *Király* Antalnak a beszéde, aki előadta, mily nagy fáradtsággal, buzgalommal és szép eredménnyel gyűjtötték ők össze az építkezéshez szükséges pénzt s aztán miként ugraita be őket a kissé elhirtelenkedett építkezésbe egy Harmat nevű vándor építész, aki — *Király* szerint — „úgy tudott beszélni, mint egy kitűnő fiskális,” s a kinek ők, a falusiak, mindent elhittek. Kár ugyan nem sok van, de zavar annál nagyobb, mert Harmat ur az építkezés kellős közepén eltűnt. A hiba persze mindenekfelett abban van, hogy az egyház az egyh. megyei felsőbbeségtől az engedélyt szabályszerűen kikérni elmulasztotta.

Kommentárt az esethez fűzni felesleges. Világos, hogy a buzgóság nagyobb vállalkozáshoz nem elegendő, a körültekintés és pedantéria hiánya sok bajt okoz a mi falusi egyházainkban.

A különféle számadások vizsgálásáról szóló jelentések mindenikében is ez a tétel domborodott ki. A legtöbb helyen nem készülnek el rendes időre a számadásokkal a lelkészek és gondnokok. Ezután segélykérvényeket intézett el a közgyűlés. Majd meghallgatta a m.-szigeti lyceum különböző jelentéseit, köztük azt, hogy a nagy tornacsarnok felépült, az udvar kibővített, az internátus rendesen vezet-

tetik s fejlődik, a jogakadémián az egyházkerület új tanszéket alapított. Ezért a közgyűlés köszönetet mond a kerületnek.

Érdekes vita volt a parochiális könyvtárak kérdése és a liturgiai konventi javaslat körül.

Az előbbinél az volt a közhangulat, hogy bármennyire elrendeli is a kerület a parochiális könyvtárak szervezését, azt a mi nyomorúttul szegény egyházainkban szinte lehetetlenség megvalósítani. A másik dologban, bár az idő már ekkor igen előrehaladt, sikerült megállapodásra jutni. A konventi liturgiai javaslatot általánosságban helyeselte a közgyűlés, bár némi módosítást ajánlott azon. A Novák-féle javaslatot ez idő szerint nem tartja előkészítettnek és nem elég puritánnak. Ez ügyet *Bihary* Lajos jegyző nagy gonddal és alaposággal adta elő.

Érdekes még az egyházmegyének az a határozata, hogy a tanítókat kötelezi részletes, napról-napra kidolgozott tanmenet készítésére és annak megtartására, hogy az egyenletes tanítás biztosítsák, s az iskolalátogatók tájékozottabban vizsgálhassák meg a tanítást. Ennél a tárgynál megbotránkozással vette tudomásul a közgyűlés, hogy még mindig vannak tanítók, akik a kerületi tantervhez nem alkalmazkodhatnak teljesen és nem az előirt tankönyveket használják.

Az állami iskolában való vallásitanítás sem mindenütt tökéletes, sok zavar van az állam által fizetett tiszteletdíjjak miatt, amely nem egységes elvek szerint adatik.

Azt hiszem, az idők jelének lehet tekinteni azt, hogy felekezeti iskoláink államosítása ellen, minden szegénységünk dacára, igen határozott ellenszenv mutatkozott a közgyűlésen. Az autonóm iskolákban rejlő erőforrásunkat féltik, az esetleg nem eléggé hazafias jövődó kormányokkal szemben az egyházmegye előljárói. Helyesen teszik. Ma, azt hiszem, a kik eddig az államosításnak leglelkesebb hívei voltak is, azoknak is gondolkodóba kell esni. A nemzetietlen absolutizmus ellen a legbiztosabb mentsvár a mi egyházaink és autonóm iskoláink.

A közgyűlés amint e képből látszik is elég élénk és változatos volt, de tarkította még ezt három új tanítónak az egyházmegye szolgálatára való felesketése.

* * *

A közgyűlést a „Korona“ vendéglőben 150 teritékes közebed követte. Ez a bankett — amint a jelenlevők személyiségei és a dietiók tartalma mutatta, részben *György* Endrénének, a politikusnak is szólott, akit az ő szűkebb hazájában, Máramarosban és Ugoesában politikai párttekintet nélkül respektálnak, akinek közgazdasági nagy tudása, egyéni kvalitásai előtt mindenki meghajlik itt e vidéken, s a kinek hazafiságát senki kétségbe nem vonja. Kifejezték a felszólalók, hogy ők megvannak győződve arról, miszerint *György* Endrét, a mikor e joggal ellenszenves és népszerűtlen miniszteriumban tárcát vállalt, s így kockáztatta politikai renoméját is, a legteljesebb, a legönzettelenebb higgadt hazafiság vezette. Nagyon érdekes volt e tekintetben különösen a *Mihályi* Gábor főszolgabíró beszéde, a ki kiemelte, hogy itt e vidéken, hol az igazi magyarság oly kiesi, sok oly örvényt látunk, amelyről az alföldi politikusoknak alig is van fogalmuk. Mi itt tudjuk, hogy a magyarság nem elég nagy és nem elég erős

ahhoz, hogy kiélesített kérdések okozta vihart könnyen kibírjon. Ezért vagyunk mi itt a mérséklet emberei. Pikantériát pedig az kölesönöz a beszédnek, hogy *Mihályi* maga is nemzetiségi ember, s hogy épp abban a teremben beszélt pár hó előtt *Apponyi* harera tüzelő beszédet, melyben most ugyanazok a técsői negyvennyolcas urak és civisek lelkesen éltették *György* Endrét.

A bankettnek kétségkívül legkiemelkedőbb epizódja a *György* Endre beszéde volt. Ifjúkori remnisonciák felelevenítésével kezdte. Párhuzamba állította a máramarosi két kálvinista jellegű versenyző nagy falut, jobban mondva „Korona várost“ *Visket* és *Técsőt*, és elmondta, miért dicséri ő most régi érzéseivel ellentétben az utóbbit. Azért, mert a técsői polgárok vagyonosodnak, művelődnek, a viskiek csak virtuskodnak. Ifjabb korában, — ugymond — ő is szeretett virtuskodni. A técsői református templom menyezeteről is ő vetette le a kétfejű sast. Mikor azonban az ember öregedik, belátja, hogy a vagyoni jólét a legfontosabb tényező. E gondolatmenet és hangulat változásra, e meghiggadásra nem tekint rezignációval, hanem azt mondja reá: „Minden kornak van Istene, én nem zugolódok ellene.“

Majd humorosan rátér a politikára, elmondván, hogy talán senki sem kapott annyi leckét a hazafiságból mint ő. „Az én barátim — ugymond — nagyon is kioktattak, s ez oktatásból maradt meg a lelkemben egy tétel, amely szerintem a hazafiság quintessentiája, és ez az, a mit a szentírás így fejez ki: „Nem az, a ki azt mondja Uram, Uram! meggyen be a mennyeknek országába, hanem a ki az Ur parancsolatait teljesíti.“

A feszült figyelemmel hallgatott beszéd itt már magas szárnyalást vett, úgyhogy gyorsirói feljegyzés alapján, közölhetvén azt megismertetni olvasóinkkal érdemesnek tartjuk.

Azért is, — felfogásom szerint — nem az az igaz hazafi, a ki folyvást deklamál, gyanusít, terrorizál, hanem a ki lelkének meggyőződését követve, se jobbra, se balra nem tekintve, teljesíti azt, a mit ő a királyára és hazájára nézve legjobbnak tart.

És én azt mondom, hogy ezer és ezer hazafias nyilatkozatnál többre becsülöm azt az embert, a ki izzadva szántja a barázdát és azt tartom, hogy a barázdába hullott minden verejték-csepp több jót fog hajtani a hazának, mint akármilyen nagyszabásu kozjogi tanulmány, vagy akár kozjogi hódítást jelentő hivatalos deklaráció.

És ez az, a mit *Técső* város polgárságánál tapasztalok. És én itt csakugyan a politikai türelmeség jegyében beszélek, mert a párt egység címén csakugyan nem lett volna nekem alkalmam összejönni a técsőiekkel akár a multban, akár a jelenben.

Ily körülmények közt kívánom konstatálni, hogy a szorgalom, becsületes munka és igyekvés, melylyel itt mindenki megakarja tartani a magáét, saját maga és családja számára boldog hajlékot építve: ez a buzgó munka többet ér, mint a hazafias frázisok légiója.

Szerintem úgy áll a dolog, hogy ha tölem egy olyan ember kérdezősködne, a ki Magyarországot s a mi nemzetünket nem ismeri, vagy olyan valaki, a kit a szenvedélyek hullámai képtelenné tettek a mi viszonyaink higgadt megítélésére, ha mondom, kérdezősködnének, hogy mi az oka a mai egyenet-

lenségnek, s mi a véleményem a mi helyzetünkről: akkor én a következőkép felelnék neki:

Horatius egy ódája jut eszembe a mi viszonyainkról, a ki az újra polgárháborúba induló hajóra szállott sereghez így kiált:

„Oh navis, referent, in mari te novi
Fluctus, Oh quid agis? Fortiter occupa
Portum! Nonne vides ut
Nudum remigio latus?”

Hát belevisz téged, óh hajó a hullámok árájába új indulatok tüze? Maradj csak a kikötőben! Nem látod, hogy mit csinálsz, nem látod, hogy minden oldalad recseg? Nem látod, óh nép, hogy a magyar nemzet boldogsága még nincs megalapítva, nem látod, hogy a válságot kibíró anyagi jólét még hiányos, nem látod, hogy a legnagyobb krízisben van a közgazdasági élet minden porcikája. De sajna, ismét Horátiusszal szólva:

„Si est: acerba fata Romanos agunt,
Seclusque fraternae necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi,
Sacer, nepotibus, cruor.”

Ugy van! A kegyetlen végzet sujtolja a rómaiakat, illetve a magyarokat, és a testvérgyilkosságnak bűne, a mióta az ártatlan Remusnak (azaz róluuk szólva, Budának) véré, — a mi a késő utódokra száll vissza, — benyelte a föld.

Testvér testvérét gyilkolja, marja és az egymás ellen uszított szenvedélyek ma sem nyugosznak elébb, míg egymás lelkéhez férközve meg nem ölik azon erkölcsi kinszet, a szilárd hitet önmagunkban, melyen az ember s a nemzet boldogsága is nyugszik.

Én nyugodtan mondom, minden félelme nélkül a megcáfoltatásnak, hogy aligha volt oly idő ez országban, a mikor a pártoknak nyilvánosan bevallott programjai egymáshoz oly közel állottak volna és a mikor mégis ez oly kevés különbség dacára a nekivadított szenvedélyek elsöpörni készek mindazt, a mit hosszú évek munkája alkotott. Én ebben a tükröképben nem láthatok mást, mint azt az ősi átkot, a mely egyszer a Muhi pusztához, máskor Mohácshoz vezette a nemzetet.

Én erre a városra ürítem poharamat s kívánom, hogy az ország minden részében is, úgy, mint itt, az anyagi jólét emelkedjék! Vajha mindenütt találkozhatnánk a család, a község, az egyház, a város emelésének annyi komoly irányzatával, mint itt! Eljen Técső város előre törekvő munkás polgársága, éljen a técsői nemes és szent eklézsia!

Talán mondanom is felesleges, hogy a beszéd mély hatást tett. S a közgyűlés tagjai azzal az érzéssel távoztak el, hogy a técsői gyűlés egyike volt a legértékesebbeknek és a legszebbeknek, pedig a mi gyűléseinknek színvonala máskor is magasnak mondható.

Dr. Gergely György
egyházmegyei aljegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A reformáció emlék ünnepe.** Okt. 31-ét az idén egyetemesnek mondható lelkesedéssel és emelkedettséggel ünnepelték gyülekezeteink, iskoláink. Itt Debrecenben 5 helyen is megemlékeztek arról tanáraink és tanítóink. Az emléknapot a környéki nagyobb egyházakban is megtartották, de a meghívók bizonyossága szerint főleg mégis az iskolák ünnepeltek. Így *Szoboszlón* az emeletes fiu iskola termében rendezett a ref. tanítóegyesület emlékünnepélyt a következő műsorral: 1. Erős várunk nekünk az Isten, Luthertől; énekli a tanítói kar, fisharmoniumon kíséri Tóth Lajos org. kántor ur. 2. Emlékbeszéd, tartja Bélteky Lajos ev. ref. lelkész ur. 3. Vársz-rám a forrás partján? Bliss Sankeytől. Férfi karra alkalmazta Mácsay Sándor, előadja a dalegylet és a tanítói ker. A szólót énekli B. Nagy Géza tanító ur. 4. Szavaltat, tartja Kállay Sándor vallástanár ur. 5. Magyar gályarabok éneke. Énekli a dalegylet és a tanítói kar Fisharmoniumon kíséri Tóth Lajos ur. 6. Közének, XC. zsoltár 1 verse. *Karcagon* a ref. gimn. tanárkara tartotta a ref. emlékünnepét a következő rendben: I. A templomban d. e. 9 órakor alkalmi imádságot mond Joó András ev. ref. s. lelkész. II. A tornacsarnokban: 1. Kezdő-ének. Előadja az ifjusági énekkar. 2. Legyen világosság. (Szalay Károlytól) Szavalja Pap Tamás VI. o. t. 3. Felolvas Fazekas Gyula gymn. vallástanár. 4. Reformatio emlékünnepén. (Szuhay Benedektől) Szavalja Nagy Kálmán V. o. t. 5. Záró-ének. Előadja az ifjusági énekkar. *Püspökladányban* az első prot. este lesz a nagy nap emlékével összekötve. Az estélyen a megnyitó beszédet Kiss Ferencz ref. lelkész tartja. A Gályarabok énekét vegyes karban: Csiszár Teréz, Tóth Mariska, Kovács Mariska és Ilonka, Nagy Róza Papp Ida urleányok és Szabó Elek. Kunszabó Gyula, Ary Gyula, Jánosi Antal urak. Karnagy: Jánosi Antal, adják elő. 3. Felolvasás a vallásfilozófia és természetbölcslem-köréből, tartja Nagyt. Eröss Lajos ur a debreceni reform. theol. akadémia r. tanára, a tiszántúli egyházkerület tanácsbírája. 4. Ima Sz. Nagy Józseftől. Előadja a fenti vegyes kar. 5. Szavaltat tiszteletes Kunszabó Gyula urtól. 6. Gyülekezeti ének. XC. Zsoltár. *Máramarosszigeten* a ref. jogakadémia és főgimnázium tartott iskolai emlékünnepet a következő sorrenddel: 1. Luther éneke, énekli az ifjuság. 2. Imát mond Telegdy Bertalan főgimn. tanár. 3. Emlékbeszéd, Dobay Sándor főgimn. igazgató-tanártól. 4. Szavaltat, előadja Kovássy Albert joghallgató. 5. „Október 31-én,” irta Bede László főgimn. vallástanár,

szavalja Kósa Zsigmond VIII. oszt. tanuló. 6. Ének. (179. Dics. 10. vers.) Így ünnepeltek közelben és távolban Budapesten, Pápán, Patakon, Kolzsváron s így adtak feleletet arra a kérdésre, hogy mikor tartassék az emlékűnnep. Kis egyházakban a prot. estélyek alkalmából az iskolában, nagyobb helyeken a templomban, de mindenütt a napján, a mikor az emlékezést maga az idő is előhozza okt. 31-én.

— **Apologetika magyar nyelven.** *Eröss Lajos nagy munkája.* A reformáció emlékűnnepén jelent meg *Eröss Lajos* volt kémeri, földesi, utóbb püspökladányi lelkész, 6 év óta theologiai tanár nagy munkája *Apologetika* címmel. A nagy tudományos apparátussal, a gyakorlati élet ismeretével írott 356 oldalra terjedő tudományos munka sok tekintetben önálló dolgozat. Ára kötve szép stilű kiállítással 8 korona. Kiadója a Tiszántuli egyházkerület derék bizományosa, a jónevű *Hegedüs és Sándor* cég Debrecenben. Addig is mig rendszeresen ismertethetnők, sietünk olvasóinkkal tudatni ezt a minket érdeklő irodalmi újdonságot, mely hogy a reformáció emlékűnnepén jelent meg, nekünk annál inkább kedvesebb. Az *Eröss* munkája 4 részben *Az Isten, A világ, Az ember, A vallás* főcímei alatt tárgyalja az idevonatkozó anyagot s minden tekintetben kimerítő jeles és értékes dolgozat, melyet ismételtlen ajánlunk olvasóink figyelmébe. Részletesebb ismertetésére még legközelebb visszatérünk.

— **Bucsuzás.** Mezőlak, október 12-én, 1905. A ki ezelőtt 8 évvel Mezőlakon járt s látta azt az ősrégi református templomot és a tőszomszédságában levő 2 tantermes iskolát, méltán kérdezhetette, hát a lelkész és tanító lakások hol lehetnek? Mert bizony a közelben lévő házak egyike se látszott alkalmasnak arra, hogy a mai korban lelkész és tanítónak szolgáljon lakásul. Szélkuszált nád és zsupp tetőzetével, kidőléssel fenyegető rozszant sárfalaival igazán szánalmas képet nyújtottak ott a falu közepén a parochiális házak. És ma, Isten jóvoltából, mit lát a szemlélő? Szép diszes lelkészlakot, egy hozzá hasonló kántortanító lakást egész új nagy telken a lelkészlakkal átellenben s végül a másodtanítónak az iskolához kapcsolva szinte megfelelő kétszobás lakást, egyéb szükségesekkel együtt. És ime, midőn ezeket a megújulásokat az egyházunk kül állapotában jól eső örömmel látjuk, fájdalmasan érezzük a veszteséget, hogy az, ki mindezeknek az egyházunkra örök emlékű alkotásoknak böles kezdeményezője és azok megvalósulhatásának fáradhatatlan szelleme vezére volt: G. Szabó Mihály lelkész ur e hó 1-én a délelőtti istenisztelet alkalmával bejelentette hogy szülő vármegyéjébe Tiszabecsre történt megválasztása miatt kevés idő múlva távozni fog körünkből itt hagyja ezt a szerény egyházat, melynek felvirágzásáért 8 év óta oly sokat harcolt. Ez a bejelentés szívében méltán keltett sajgó fájdalmat. Mert aki ismerte egyházunk 8 év előtti állapotát: ma kénytelen beismerni, hogy nevezett lelkész

ur valóban csodákat mivelt e szerény egyházban, küzdve a kishitűséggel és leginkább a pénzzükséggel, de azért nemes céljai elérésében nem ismert akadályt, sem fáradságot; valósággal átalakította az egyházat külső és belső képpen is. Mintha csak az ő életéből vette volna ki Kőlcsey amaz örök emlékű szavait: Hass, alkoss, gyarapíts stb. És most, mikor a most egy éve tervezett diszes tanítói lakások készen állanak, az egyház külső-belső állapotában rend és béke van: e hó 8-án érzékeny és feledhetetlen bucsut vett a gyülekezetből az Úr házában, a hol végre együtt sirt a pásztor és a nyáj. Szinte hangzott fülünkbe a halottas ének felső kezdete: Elmegy, elmegy Jézus szolgája, Utótt az elválás órája. Templomból kijövet már csak kezét szoritottunk, de szólni lehetetlen volt, bizony igaz is, hogy az igaz fájdalom: néma! Hogy még egyszer alkalmunk legyen a messze távozó lelkész ural egy kevés vidám órát el eltölteni az érzékenyedés után, az nap este tiszteletére igazi tisztelői az iskola egyik tantermében bucsu-estélyt rendeztünk, melyen szivesek voltak megjelenni a vasut tisztviselői s a helybeli r. kath., evang. tanító urak, hol aztán a sok szívből fakadó jó kívánatok után egy pár hazafias dal is elhangzott. Egy feledhetetlen szép este emlékével éjfélt után tértünk pihenőre. A távozó lelkész ur pedig még párnapot töltvén egyházunkban, szép rendbe átadta hivatali helyettes utódjának az egyház ingóságait. Szerdán éjjel szakadó esőben kísértük ki a vasutállomásra, honnan szerető volt hivei áldáskívánatai kíséretében indult új otthonába, hol szívből kívánjuk hogy reményei teljesedjenek be, éljen soká boldog megelégedésben, nekünk pedig adjon a böles Isten helyette mielőbb egy méltó utódot, ki példás józan életével s az egyház és a hivek iránti krisztusi szeretettől lelkesülve vezesse majd a népet mint e földi s még inkább az égi jók elnyerésére. Az egyház nevében *Bolla Sándor* presbiter. E tudósítás közlésével, melyet a Dunántuli Prot. Lapból vettünk átál, említjük meg, hogy G. Szabó Mihály okt. hó 15 én köszöntött be a Tiszabecsi nagy gyülekezetbe. Egyetértő szeretet s hivei meleg üdvözlése fogadta. Ez üdvözléshez csatlakozunk mi is.

— **A katolikus hivatalos körök a más egyházak iskoláiról.** A felvilágosult katolikusok közt régóta szokásban van, hogy gyermekeiket katolikus tanintézetekbe küldik, részben mert világos előttök, hogy ezáltal gyermekeik vallási érkeinek kifejlődését nem károsítják, miután a protestáns iskolák prozelita szerzéssel nem foglalkoznak; részben, mert különös súlyt vetnek arra a társadalmi hivatásra, a melyet egyik vagy másik ily intézet nyújt tanítványának. Az angol püspökök most szükségesnek látták, a nevelés ezen kérdésére nézve állást foglalni a következő nyilatkozatban, a melyet közösen intéztek az egyházmegyéhez: „Az összes katolikusoknak legkomolyabb figyelmét óhajtjuk felkelteni a katolikus tanintézettől való eltávolodásra és arra a nagy veszélyre, a mely ezáltal a katolikus vallást és szellemet fenyegeti. A szülők bűne, ha a gyermekeket ily veszélyeknek kiteszik és ezt kifejezetten kinyilatkoztatta a Szentszék és az egyházmegyék püspökei. Ha a katolikusok nem katolikus iskolákat használnak, ártanak az egész katolikus társadalomnak azáltal, hogy némelyeket ezen példa követésére bírnak és ezáltal megnehezítik a mi iskoláink és kollégiumaink fentartását és

felvirágoztatását." — Ez az állásfoglalás lehetetlenné teszi, hogy a kath. szülők gyermekeiket más egyházak által fentartott iskolákban taníttassák. Ez a rendelkezés a szülőkkel szemben embertelen és sokszor lehetetlen, de e mellett szabadságkorlátozó. Az államra nézve pedig veszedelmes. A kath. türelmetlenség irtózik legjobban az állami iskoláktól, de az ilyen felhívás egyenesen a felekezeti tanítás eltörését sietteteti.

— **Az amerikai magyar ref. egyházak szervezése.** Az amerikai egyházmegye végleges rendezésére, ügyeiknek megvizsgálására, mint kiváló erőt, külföldön jártas és nyelvekben gazdag embert, a dunamelléki ev. ref. püspök és főgongnok kérésére, kik a konvent megbízásából intézkedtek, felkérték dr. Antal Géza pápai theol. tanárt. Ő hajlandó is a misszióra és annak teljesítésére a múlt hó folyamán már útra is kelt. Teljes évi fizetésének élvezése mellett felmentené a tanítás alól a kerület dr. Antal Gézáét és óráit helyettesíteni fogják: Lic. Rácz Kálmán vallástanár, Borsos Endre főgimn. tanár és Czeglédy Sándor sénior.

— **A Bocskay-féle korponai országgyűlés 300 éves évfordulója.** Hont vármegye törvényhatósága legutóbbi közgyűlésén Pongrácz Elemér bizottsági tag indítványára elhatározta, hogy Korpona szabad kir. várossal egyetemben ez év november havában megünnepli a Bocskay-féle korponai országgyűlés 300 éves évfordulóját. Az ünnepélyre nagyban készülnek Korponán, a meghívottak között lesz az országgyűlés két háza is, s valószerűnek tartják, hogy Kossuth Ferencz, Korpona megválasztott diszpolgára ez alkalmat fogja felhasználni arra, hogy új polgártársai körében megjelenjen.

— **Nyilvános nyugta és köszönet.** Az orosi ev. ref. egyház templomának építésére ujabban adakoztak: Csoóri ev. ref. egyház gyűjtőívén 8 k, Pelsőci ev. ref. egyház gyűjtőívén 2 k, Békési ev. ref. egyház 10 k, Hajdunadházi ev. ref. egyház 4 k, Surányi István Nyíregyházáról 2 k, Óri-Szentpéteri ev. ref. egyház 1 k 10 f, Ibrányi ev. ref. egyház 2 k, Hajdunánási ev. ref. egyház 5 k, Vitéz Lajos Kemecesteről 2 k, Báró Podmaniczky Gézáé Kiskartalról 50 k, Sályi ev. ref. egyház 1 k 4 f, Mezőcsáthi ev. ref. egyház 5 k, Lácai ev. ref. egyház 2 k, Szatmárnémeti népbank 5 k. Az itt kimutatott adományok összege 99 k 14 f. Az előbb nyugtázott 417 k 20 fillérrel együtt 516 k 34 f. A kegyes adományokat egyházunk nevében megköszönve, a jószívu adakozókra Isten áldását kérve vagyok Oroson, 1905. október 16. Molnár Ferencz ev. ref. lelkész.

— **Az evang. parochia magasztalása.** Egy berlini újságban olvassuk, hogy a reformációnak áldásai közül s a kultúra terjesztésében az evang. parochiának — eddig nem eléggé méltatott nevezetes szerepök van. Az erkölcsök nemesedtek általa s a papi idealismusnak a nép realizmusával való érintkezésből s az evang. papság mértékletességéből nemzetségről-nemzetségre — sok nemes erény kifejlődött s atszállt és sok híres író és tudós ép az ev. parochiákból kerültek ki. Még a kevésbé művelt falusi lelkészeknek a népeletre való jótékony befolyása sem tagadható. S a nemes mérséklet minden téren sok erénynek szülőanyjává vált. A parasztok és munkások között pedig az okos és szelid papnők váltak a műveltség terjesztőivé és elejét vették sok durvaságnak és elvadulásnak, mely még ma mindazon

országokban látható, a hol a papság család nélküli s ennek következtében „haza” nélküli. Freytag Gusztáv német írónak állítása szerint: „Németországban alig lépett fel valaha nevezetes ember, kinek elődei közül pap nem lett volna található.” — Mindezen igaz állítások honi protestáns parochiáinkról is állanak.

— **Népies kiadványok.** A barsi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének népies kiadványából most jelenik meg a 2-ik füzet Birtha József lévai lelkész szerkesztésében. A kiadvány, mely a következő címet viseli: Beszédék 1905. június 13-án N.-Szecsén tartott lelkészi értekezletből, igen mélyreható, vallásos buzgóságtól ihletett tartalommal bír. Pataky Károly megnyitóbeszédén kívül magába foglalja a füzet Patay Miklós egyházi beszédét; Birtha Józsefnek az evangélizáció című igen tanulságos értekezését, s Varannay Sándor emlékbeszédét, mit Göbel Gerson ref. lelkész felett mondott el. Az izléses, tiszta nyomású füzet, melynek ára 10 fillér, s mely a szerkesztő Birtha J. lévai ev. ref. lelkésznel rendelhető meg, ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

— **Egy igaz ember halála.** Malomvizi Kendeffy Gyula nagybirtokos, a mezőmehesi evangélikus református egyház patrónusa, szeptember 12-én hatvannyolc éves korában meghalt Szászsebesen. Az elhunyt, kerülve minden feltűnést, csöndes és hasznos munkában töltötte életét. Tősgyökeres magyar ember volt, rajongva szerette fáját és sokat tett a magyarság érdekében. Tanulmányait elvégezve, a Kendeffyek mezőmehesi birtokára ment gazdálkodni és mint kitűnő, szorgalmas gazda a szüleitől örökölt vagyont csaknem megtízszerezte. Családot nem alapított, élete utolsó éveit unukaöcsésénél töltötte Nagyszébenben. Már régóta betegeskedett s halálát közeledni látta, ő maga készítette el sírfeliratát: „Itt nyugszik Kendeffy Gyula az egyszerűség mintaképe. Csak így lehet tisztességes úton vagyont szerezni. Tanulj példáján magyar, mert maholnap idegen kézre kerül drága ezer éves hazád földje.” Az elhunyt földbirtokos vagyonából jelentékeny részt költött és hagyott nemes kulturális célokra. Így az erdélyi magyar kálvinista egyházkerület javára százhuszezer korona alapítványt tett, Mezőmehesen egymaga magyar kálvinista egyházat alapított és templomot építtetett. A halottat Szászsebesről, a hol Benedek Károly alvinci lelkész imája után Bethlen Balázs gróf országgyűlési képviselő bucsuztatta el, Mezőmehesre vitték s ott helyezték örök nyugalomra. A temetés a környék színe-javának nagy és őszinte részvéte mellett folyt le. A ravatalnál Bartók György dr. püspök méltatta az elhunyt érdemeit.

— **Nyilvános nyugtázás.** Néhai Sipos Imre belényesi ev. ref. lelkész sírkövére ujabban adakoztak: Varga Károly 10 k, Pataki Sándor 2 k, Sólyomi erdővéd 2 k. Az eddig begyűlt adományok összege 114 k 20 f., mely ez időszert a 36—2. sz. betéti könyvben van elhelyezve.

— **A persa sahnak és harmadik fiának az angol biblia társaság a szentírás egy példányát küldte ajándéknak, ezek pedig viszonzásul arcképüket küldték el a társaságnak.**

— **Chinában Chang-Tung tartomány kormányzója a rendelkezése alatt levő chinai hivatalnokok közt 200 újtestamentomot osztott szét, mivel az volt a célja, hogy az idegenek iránt barátságos érzületre bírja őket.**

